

PEREMLYUKKÁRTYÁK ALKALMAZÁSA KÖNYVTÁRI BESZERZÉSI NYILVÁNTARTÁSOK CÉLJAIÁRA

Vajda Erik

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

A szakkönyvtárak és tájékoztatási szervek munkájának számottevő része az állomány gyarapítása és ezen belül a kiadványok beszerzésére vonatkozó nyilvántartások felfektetése és vezetése. Az e célra használt nyilvántartások jelenlegi rendszere a legtöbb esetben célszerűtlen, nagy munkaigényű és ugyanakkor nem biztosítja a szükséges áttekintést.

A cédulakatalógus-rendszerű nyilvántartás

A legtöbb vállalati és intézeti szakkönyvtár és tájékoztatási központ - nem is beszélve a nagy könyvtárakról és tájékoztatási szakintézményekről -

előszerzeményező tevékenysége nyomán a különböző szerzeményezési forrásokból kijelölt, vagy olvasók által kért, a könyvtár gyűjtőkövérét figyelembevéve, beszerzésre számításba jövő könyvek, kutatási jelentések és egyéb kiadványok adatait /szerző, cím, kiadási és kereskedelmi adatok/ un. "javaslati lapra" /deziderátára/ vezeti fel, amely a továbbiakban a beszerzendő kiadványok kiválogatására, illetve a megrendelt kiadványok nyilvántartására szolgál.

Az említett cédulákat /dezideráta-lapokat/ az azonosítás lehetőségének biztosítására általában a betűrendbe sorolás elveinek megfelelően szerző, illetve cím szerinti betűrendben tárolják. Nyilvánvaló azonban, hogy nem lehet minden cédulát egyetlen betűrendben tárolni, mivel az állománygyarapítási munka fázisainak elvégzése során különböző nyilvántartásokra van szükség. Tekintsük át röviden a szerzeményezési munka nyilvántartásának fázisait.

a/ Az első szakasz az előszerzeményezési forrásokból /bibliográfiák, katalógusok, prospektusok, recenziók stb./ kijelölt, beszerzésre számításba jövő kiadványok nyilvántartásba-vétele.

b/ A második szakaszban történik azoknak a kiadványoknak kiválasztása, amelyek beszerzését az erre illetékes személy vagy szerv indokoltnak látja. A korábban "javasolva" feliratu osztólap mögé helyezett cédulák közül ilyenkor ki kell emelni a most már megrendelendő kiadványok céduláit és át kell helyezni őket a "megrendelendő" felirattal ellátott osztólap mögé.

c/ A következő, harmadik munkafázis, a kiadványok megrendelése után újabb átrendezés történik, éspedig a megrendelt kiadványok cédláí "átvándorolnak" a "megrendelve" feliratu osztólap mögé helyezett, szintén betürendbe sorolt cédlák közé. Valójában a helyzet még bonyolultabb, mivel nem egyetlen kereskedelmi szervtől eszközöljük összes megrendeléseinket, s így a megrendelt kiadványok nyilvántartását legalább "belföldi"- "külföldi népi demokratikus"- "külföldi tőkés" relációkra kell osztanunk, de - a könyvtár nagyságától függően - ennél lényegesen részletesebb tagolás is elképzelhető.

d/ A következő negyedik szakaszban - kedvező esetben - a megrendelt kiadványok beérkeznek és további beszerzés nyilvántartási munkára nincs szükség, hiszen ez feleslegessé válik és átadja helyét a megfelelő katalógus-cédláknak. A kedvezőtlenebb - de sajnos gyakori - esetben a kiadvány nem érkezik be, vagy nem érkezik be idejében, tehát reklamálni kell. Ebben az esetben újabb átrendezés válik szükségessé; a sürgött /reklamált/ könyvek cédláit újabb kategóriába, a sürgött könyvek csoportjába kell átsorolni. Hasonló a helyzet a második sürgötésnél, a kereskedelmi szervek bizonyos egyéb értesítéseinél stb.

A cédlakatalógus-rendszerü beszerzési nyilvántartások - amint az már az eddig elmondottakból is látható -, meglehetősen bonyolultak. Számos betürendbe sorolt cédlá-állományt kell egymás mellett fenntartani és gyakran átcsoportosítani, ami már önmagában is sok munkát igényel.

A beszerzési nyilvántartás egyik legjelentősebb funkciója, hogy kiegészíti a könyvtár azonosítási célokra szolgáló /általában szerzői betürendes/ katalógusait. Ezt a szerepét tölti be akkor is, amikor egy új kiadvány beszerzése kerül szóba és még a javaslati lap elkészítése előtt meg kell győződni arról, hogy az illető kiadvány nincs-e a könyvtár állományában, vagy beszerzés alatt, de akkor is, ha olvasói kérésre vagy a tájékoztatási feladatok elvégzése során keresünk egy bizonyos meghatározott kiadványt. Nyilvánvaló, hogy ez a "behasonlítás" munka annál munkaigényesebb és egyuttal annál több hibaforrással terhelt, minél több párhuzamos nyilvántartásban kell elvégezni. A beszerzési nyilvántartások vázolt rendszerében pedig igen sok ilyen párhuzamos nyilvántartás elkészítésére kényszerülünk.

A cédlakatalógus-rendszerü beszerzési nyilvántartások másik gyengéje, hogy csupán egy szempontból, nevezetesen a beszerzés mindenkori állása szerint rendezve tartalmazzák a kiadványok adatait, cédláit. Ugyanakkor ezekre az adatokra gyakran egészen más szempontok szerint, így például a kiadványok témaköre, a kiadványok nyelve, vagy esetleg a beszerzési forrás szerint van szükségünk. Lássunk erre néhány gyakorlati példát:

A beszerzésre javasolt könyvek szakmai felülbírlása, kiválogatása során témakör szerint lenne szükségünk a kiválogatást végző mindenkori szakember szakterületére tartozó kiadványok adataira. Ugyanakkor kénytelenek vagyunk átnézni a beszerzésre javasolt összes kiadvány betürendbe rendezett cédláit.

Amikor sürgetni kívánjuk a még be nem érkezett, megrendelt kiadványokat, akkor a megrendelés kelte szerint lenne szükségünk a kiadványok bizonyos csoportjának adataira. Ugyanakkor kénytelenek vagyunk átnézni az összes megrendelt és még be nem érkezett kiadványok cédláit.

A devizakeretek felhasználásának vizsgálatakor a külföldről, vagy éppen tőkés relációból megrendelt és még be nem érkezett kiadványok adatait keressük. Ezek ilyen csoportosításban ismét nem állnak rendelkezésünkre, hanem az előbbiekhöz hasonlóan az összes vonatkozó cédulát át kell vizsgálni.

Itt még nem is említettük az olyan problémákat, mint például azt, hogy a könyvtárnak szüksége lehet a beszerzés adatainak elemzésére, a jövőbeni beszerzési politika kialakítására, vagy egyéb szempontokból, esetleg statisztikai kötelezettségeinek teljesítésére is. A cédula-rendszerű nyilvántartások esetén mindez igen nagy munkával és többszöri átrendezésekkel jár.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a cédulakatalógus-rendszerű beszerzési nyilvántartások csupán az igen kismértékű beszerzési tevékenységet folytató könyvtárak céljaira lehetnek alkalmasak. Nagyobb beszerzési forgalom esetén vagy igen nagy munkaigényűek, vagy szükségképpen a könyvtáros memóriájával kell kiegészíteni őket, ami - bármilyen kiváló legyen is - nem tekinthető megbízható nyilvántartásnak és emellett más "tárolandó" adatokkal hatékonyabban és célszerűbben kihasználható.

A peremlyukkártyás nyilvántartás elvei

Már az eddigi gondolatokból is világos, olyan módszert kell keresnünk, amely

a "behasonlítások" kisebb munkaigénye érdekében lehetővé teszi a beszerzés különböző fázisainál "tartó" kiadványok adatainak egyetlen betűrendben, egységesen történő nyilvántartását és ugyanakkor több szempont szerint egyidejűleg rendezett vagy legalább is egyszerű technikai megoldással rendezhető.

Ez a probléma egyáltalán nem nevezhető újnak a tájékoztatásügy vagy a könyvtárak területén. Hasonlít ugyanahhoz a problémához, amely az információkeresés területén jelentkezik a hagyományos cédulakatalógusok, illetve olyan cédulakatalóguson megvalósított egy szempont szerint tagolt osztályozórendszerek esetében. Ugyanúgy, ahogy az információkeresés területén a különböző kézi és gépi lyukkártyás, majd fejlettebb gépi rendszerek, illetve e rendszerek céljaira megfelelő intellektuális segédeszközök útján igyekeznek biztosítani a jobb, könnyebb és gyorsabb keresést, a beszerzési nyilvántartások területén is ezt az utat kell keresnünk.

Nyilvánvaló, hogy a beszerzési nyilvántartások esetében - talán néhány egészen nagy könyvtártól eltekintve - nem gondolhatunk komolyan gépi nyilvántartási rendszerekre, már csak azért sem, mert a könyvtárak túlnyomó többsége nem rendelkezik e célra alkalmas gépekkel.

Igen alkalmas eszközként kínálkozik azonban a kézi lyukkártyatechnika, közelebbről a peremlyukkártyák alkalmazása.

A peremlyukkártyák beszerzési nyilvántartás céljaira való használatánál abból a tulajdonságukból indulunk ki, hogy a kártyák peremén található megfelelő lyukak hornyolásával, kivágásával lehetővé válik az ismert, tük segítségével végzett válogatás után igen sok szempont szerint könnyen és gyorsan rendeznünk a tárolt adatokat. E szempontok természetesen lehetnek mindazok a szempontok, melyekről a beszerzési nyilvántartás tekintetében mind ez ideig szó esett.

Mégis, van a beszerzési nyilvántartásoknak egy olyan szempontja, rendezési elve, amelynek biztosítására a peremlyukkártya nem látszik alkalmasnak. Ez a szempont pedig a kiadványok, szerzők neve, vagy első címszavak szerint szükséges azonosíthatósága, tehát gyakorlatilag a betűrendes rendezés. A peremlyukkártya lyukmezőinek felhasználásával, megfelelő kódolási kombinációkkal lehetséges ugyan a tús válogatás alkalmazásával végzett betűrendes rendezés is, ez azonban meglehetősen körülményes. Ugyanakkor tisztán kell látnunk, hogy a betűrendben való keresés a rendelés-nyilvántartás leggyakoribb használati módja, nevezetesen a behasonlítások alkalmával. Az egyéb szempontok más módon való rendezhetőségét részben éppen az indokolja, hogy egyetlen egységes betűrendes nyilvántartást tudjunk létrehozni.

A megoldás csak az lehet, hogy el kell térnünk a peremlyukkártya egyik alapvetőnek tartott, "hagyományos" alkalmazási szabályától, nevezetesen attól, hogy a peremlyukkártyákat tetszés szerint rendezetlenül lehet tárolni. A mi céljainkra a peremlyukkártyákat a rajtuk feltüntetett szerzőre vagy címre vonatkozó adatok betűrendjében kell tárolni, tehát a betűrend szerinti rendezést ugyanúgy valósítjuk meg, mint a hagyományos cédulakatalógus esetében.

Ez az eltérés a peremlyukkártyák szokásos használati módjától csak abban az esetben lenne káros, vagy nagyon nagy munkaigényű, ha az egyéb szempontok szerinti rendezések, kiszelektálások igen gyakran, vagy a kártyaállomány nagyobb részére nézve fordulnának elő. Amint azt a rendszer gyakorlati leírásából is látni fogjuk, ez a veszély nem, vagy csak kis mértékben áll fenn.

Az elmondottakból következik, hogy a könyvtárak és tájékoztatói szervek beszerzés-nyilvántartásainak céljaira alkalmas technikai eszköz a peremlyukkártya, a mindenkori gyakorlati szükségleteknek megfelelő technikai megoldásában.

A peremlyukkártyás beszerzési nyilvántartás
technikai eszközei

A perem-
lyukkártyás
nyilvántartás
megvalósításá-
hoz mindenek e-

lőtt el kell döntenünk, hogy milyen peremlyukkártyát kívánunk használni. Ez a döntés nagymértékben függ attól, hogy az illető könyvtár milyen részletességgel, milyen mélyen bontva kívánja mechanikusan rendezhetően nyilvántartani a beszerzendő kiadványok egyes adatait.

A beszerzésre javasolt kiadványok adatait ugyanis - ugyanúgy, mint a cédulakatalógus-rendszerű nyilvántartás esetén - szövegesen feljegyezzük a peremlyukkártyára. A kérdés csak az, hogy részben a feljegyzett adatok közül, részben az illető kiadvány beszerzésének mindenkor állására vonatkozó adatok közül melyek azok, amelyeket a peremlyukkártya lyukmezőinek felhasználásával, mégpedig mechanikusan rendezhetően is rögzíteni kívánunk.

Az erre vonatkozó döntés ismét sok szemponttól függ. Ilyen szempont mindenképp magának a beszerzési, állománygyarapítási tevékenységnek a terjedelme. Kiterjedt, évi többeszes nagyságrendű beszerzési tevékenységet folytató nagy könyvtárak vagy tájékoztatói szervek adottságai nyilvánvalóan egészen mások lesznek, mint például egy kisebb vállalat szakkönyvtáráé. Az 1.sz. ábrán olyan peremlyukkártya kártyatervét mutatjuk be, amely egy nagy könyvtár beszerzéseinek, pontosabban e beszerzések egyik irányának, éspedig a devizaigényes /tőkés relációju/ szakkönyvek beszerzésének nyilvántartására készült.

A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67 68 69 70										I II III IV										N b.d.										Folydron										Kiadó										Tegye										Alvára										Nem kell										Gepell										Kínoradi										Készlet										1 2 3 4 5									
A B C D E F G H										66 67																																																																																																																							

Hasonlóképpen nagyban függ a peremlyukkártya tároló-kapacitásával szemben támasztott igény attól, hogy milyen mértékben egységes a kiadványok vagy beszerzési források és beszerzési módok azon köre, amelyre a nyilvántartás kiterjed. Nyilvánvaló például, hogy több rendezési szempont válik szükségessé abban az esetben, ha a nyilvántartás egyidejűleg szolgál például könyvek, fordítások, szabadalmi leírások, kutatási jelentések és egyéb dokumentumok beszerzésének nyilvántartására, mintha egy egységes kiadványtípusra vonatkozik.

Általánosságban megállapíthatjuk, hogy az A/5 méretű, kétsoros peremlyukkártya jelkapacitása mindenképpen elegendő a nyilvántartás céljaira, de az esetek túlnyomó többségében az egysoros, hasonló méretű peremlyukkártya is elegendőnek bizonyul, sőt sok esetben beérhetjük az A/6 méretű egysoros vagy ennél is kisebb, speciális méretű - így például szabványos katalóguskartonból készített - egysoros vagy részben egy-, részben kétsoros peremlyukkártyákkal.

Kivánatos az e célra használt peremlyukkártyák kártyatervének megfelelő nyomtatott beosztás alkalmazása a peremlyukkártyán. Ez a nyomtatott beosztás lehet szöveges, de - kisebb kártyák esetén - állhat betű- és számjelekből is, melyekhez külön jelmagyarázat csatolódik.

Magukon a peremlyukkártyákon kívül szükség van még megfelelő hornyoló-szerszámmra, valamint a válogatás céljaira szolgáló tűkre, illetve válogató-keretre, vagy e célra alkalmas gépre. Az utóbbi alkalmazása általában csak ott célszerű, ahol hasonló beosztású peremlyukkártyákat egyéb célokra is alkalmaznak. Egyéb esetekben megfelelő a házilag előállítható, kártyaválogatásra szolgáló keret. Természetesen szükséges még a kártyák elhelyezésére alkalmas megfelelő méretű doboz.

A kártyaterv elkészítése és a lyukasztás

Kisebb és közepes beszerzési forgalmat lebonyolító könyvtárak esetében általában elegendő, ha a peremlyukkártyák lyukmezőit az alábbi szempontok jelölésére használjuk fel:

a/ a kiadvány beszerzésének állása /rendelendő, megrendelve, először sürgetve, másodszor sürgetve, beérkezett/;

b/ a beszerzés relációja /magyar, szocialista ország, tőkés ország/;

c/ a megrendelés kelte /öt évre szánt beszerzés-nyilvántartásnál öt lyukhely az évek, illetve tizenkét lyukhely a hónapok jelölésére/;

d/ a kiadvány nyelve /mintegy hat-nyolcféle nyelv/;

e/ a kiadvány tárgyköre /általában mintegy tiz-husz tárgyköri csoport alkalmazása elegendő/;

f/ a kiadvány szállítója /mintegy hat-nyolc lyukhely, azoknak a szállítóknak jelölésére, akiktől a leggyakrabban rendelünk/.

A fentiek szerint elkészülő kártyaterv - abban az esetben, ha mindezen ismérvek jelölésére minden alkalommal közvetlen kódot, vagyis minden ismerv létének jelölésére egy külön lyukhely hornyolását használjuk, - mintegy ötven-hatvan lyukhelyet tesz szükségesé, ami kisebb méretű és egyszerűbb peremlyukkártyákon is minden további nélkül biztosítható. További, rendkívül sokrétű és végeredményben igen sok ismerv kódolására lehetőséget nyújtó módszerek, mind az egy-, mind a kétsoros peremlyukkártyák vonatkozásában bőségesen találhatók a szakirodalomban.

The diagram shows a rectangular card template with punch holes along all four edges. The card is divided into several sections for data entry:

- Top edge (holes 1-25):** Labeled with Roman numerals I through XXV.
- Right edge (holes 26-35):** Labeled with country names: MAGYAR, SZOC, TÖRK, MAGYAR, OROSZ, ANGOL, NÉMET, FRANCIA, EGYÉB.
- Bottom edge (holes 36-60):** Labeled with the word "Kiadvány" (Publication) in reverse.
- Left edge (holes 61-75):** Labeled with the word "Szállító" (Supplier) in reverse.
- Internal labels:**
 - "MEGRENDELÉS" (Order) in the center.
 - "Kiadvány" (Publication) on the right side.
 - "Szállító" (Supplier) on the left side.

2.ábra

125 x 75 mm /katalógus-karton/ méretű egysoros beszerzés-nyilvántartó peremlyukkártya kártyaterve

A kártyaterv magyarázata:

1-6.	sorszámú lyukhelyek:	az egyes munkafázisok jelzésére
7-23.	"	a megrendelés keltének jelzésére
26-28.	"	a kiadvány relációjának jelzésére
30-35.	"	a kiadvány nyelvének jelzésére

41-60. sorszámú lyukhelyek: a kiadvány tárgykörének jelzésére.

A lyukasztáshoz külön magyarázatlistát kell készíteni, amely sorszám szerint az egyes tárgyköröket, a könyvtár szükségletei szerint tartalmazza

67-76. " "

a szállítók jelzésére, ahol a vállalati és intézeti szakkönyvtárak leggyakoribb könyv- és egyéb kiadvány szállítóit vettük figyelembe.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75
76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36</														

40-42. sorszámú lyukhelyek: a kiadvány nyelvének jelölésére, kombinációs kóddal. Ezt azt jelenti, hogy minden nyelvnek két lyuk hornyolása felel meg, és pedig minden esetben egy lyukat a felső lyuksorból, egyet pedig az alsóból hornyolunk. Egy-egy ilyen kombinációhoz tartozik egy fogalom, ebben az esetben egy nyelv. A felső lyukakat kis betűvel, az alsókat nagy betűvel jelölve, az ábrán bemutatott esetben az alábbi kombinációk lehetségesek:

xY, xZ, yZ, Xy, Xz, Yz. Összesen 6 kombináció

43-47. sorszámú lyukhelyek: a kiadvány tárgykörének jelölésére, kombinációs kóddal, a fentiek szerint. A felső lyuksort kis betűk, az alsó lyuksort nagy betűk jelölik

a-e-ig, illetve A-E-ig.

Az alkalmazható kombinációk a következők:

aB, aC, aD, aE,

bC, bD, bE,

cD, cE,

dE,

Ab, Ac, Ad, Ae,

Bc, Bd, Be,

Cd, Ce,

De,

vagyis összesen 20 kombináció.

A tárgykörök jegyzékét e kombinációhoz készítjük el.

48-50. sorszámú lyukhelyek: amennyiben a beszerezni kívánt kiadvány, a 32. lyukhely szerint periodikus, úgy itt jelöljük a megjelenési gyakoriságot, kombinációs kóddal, a következő kódtáblázat szerint:

1 II - sürűbben mint havonként,

1 III - havonként,

2 III - kéthavonként,

- I 2 - negyedévenként,
- I 3 - félévenként,
- II 3 - évenként vagy rendszertelenül.

51-62. sorszámú lyukhelyek: a kiadvány sorszáma utolsó három számjegyének jelölésére. Erre olyan kiadványoknál van szükség, amelyek azonosítási sorszámmal rendelkeznek, mint a szabadalmi leírások, a szabványok vagy a legtöbb kutatási jelentés. A három számjegy jelölésére 4 lyukpár szolgál, tehát az első számjegyet /vagyis az azonosítási szám hátulról számított harmadik, százasként helyi értékű számjegyet/ az 51-54 lyukmezőkben, a második, tehát az azonosítási szám utolsóelőtti, tízes helyiértékű számjegyet az 55-58 lyukmezőkben, végül a harmadik, tehát az azonosítási szám utolsó, egyes helyi értékű számjegyet az 59-62 lyukmezőkben jelöljük. A számjegyek jelölésére az ismert, illetve az irodalomban, tankönyvekben gyakran ismertetett "1 2 4 7" kódot használjuk.

67-76. sorszámú lyukhelyek: lásd a 2.sz. ábránál.

A 2. és 3.sz. ábrákon szabványméretű /125 x 75 mm/ katalóguskarton méretű peremlyukkártyák használatával készült kártyaterveket mutatunk be. A 2.sz. ábra egysoros peremlyukkártya alkalmazásával, a 3.sz. ábra pedig egyik oldalán kétsoros, a többi oldalon egysoros peremlyukkártya alkalmazásával készült kártyatervet ábrázol. Természetesen a kétsoros oldalt is tartalmazó peremlyukkártyán több ismerv jelölésre van lehetőség, mint a minden oldalán egy lyuksort tartalmazó peremlyukkártyán.

A 2.sz. ábrán látható egysoros peremlyukkártya kártyatervénél kizárólagosan közvetlen kódolást alkalmaztunk. Ez azt jelenti, hogy minden válogatás esetén csupán egyetlen tú használatára van szükség, feltéve persze, hogy egy válogatási menet során csak egyetlen szempont szerint kívánjuk a kártyákat szelektálni. Egy szempontnak azonban mindenképpen egy lyuk, illetve egy horony felel meg. A 3.sz. ábrán látható peremlyukkártya kártyatervénél azon az oldalon, ahol két lyuksort alkalmaztunk, kombinációs kódot is használunk.

Magától értetődő, hogy az itt bemutatott kártyatervek csak példaként szolgálnak. Minden könyvtárnak vagy tájékoztatási szervnek, amely peremlyukkártyás beszerzési nyilvántartást fektet fel, módjára

ban áll, hogy maga alakítsa ki a számára legmegfelelőbb kártyatervet. E munka során különösen a következőkre kell figyelemmel lenni:

a/ lehetőség szerint minél több esetben alkalmazzunk közvetlen kódot;

b/ ahol arra csak egy lehetőség is van /kisméretű kártyáknál e lehetőség természetesen korlátozott/ előnyomva tüntessük fel az egyes lyukhelyeknél a vonatkozó szempont /ismérv/ megnevezését;

c/ lehetőleg a lyukkártyának ugyanazon az oldalán /peremén/ jelöljük azokat az ismerveket, amelyek szerint egy menetben, vagy közvetlenül egymás után fogunk szelektálni;

d/ csak olyan ismerveket, szempontokat vegyünk fel a kártyatervbe, melyekre valóban szükségünk lesz. Ne okozzunk felesleges lyukasztási munkát.

Említettük annak lehetőségét, hogy ugyanabban a peremlyukkártyakészletben, nem egyféle kiadványt /például könyveket/, hanem különféle kiadványok beszerzését tartjuk nyilván. Ennek - megfelelően elkészített kártyaterv esetén, mint pl. a 3.sz. ábrán látható kártyatervnél - nincs különösebb akadálya. Emlékeztetni kell azonban arra, hogy a beszerzési nyilvántartást leggyakrabban azonosítási, "be-hasonlítás" célra használjuk, amikor nem a peremlyukkártya hornyolásait kihasználva szelektálunk, hanem ugyanúgy kezeljük a kártyakészletet, mint a hagyományos cédulakatalógust. Ebből következik, hogy csak olyan kiadványok beszerzésének nyilvántartására célszerű közös kártyakészletet alkalmazni, amelyek azonosítási, behasonlítás elvei azonosak. Így például a folyóiratcikkek vagy cikk-fordítások azonosítása általában a folyóiratok betűrendjében és azon belül megjelenési idő, illetve oldalszám szerint történik, tehát az alapelv nem a szerző neve, vagy a cím első szava szerint betűrendbe sorolás. Ezért például e cikkekről rendelt fotokópiák vagy fordítások beszerzési nyilvántartását általában nem célszerű a könyvek beszerzési nyilvántartásával egy rendszerben egyesíteni. Lehetséges azonban például a szabadalmi leírások, a kutatási jelentések, valamint a könyvek beszerzési nyilvántartásainak közös vezetése, mert a szabadalmak a szabadalom tulajdonosának neve, a kutatási jelentések pedig a szerző vagy a cím szerint besorolhatók a szerzői, illetve cím szerinti betűrendbe. Ebben az esetben azonban, mivel mind a szabadalmaknak, mind a kutatási jelentések nagy részének megbízható azonosítási ismérve a sorszám vagy betűjelből és sorszámból álló azonosító jel, ezeknek az ismerveknek alapján vagy második külön nyilvántartást kell felfektetni /ami nagy munkaigényű lenne/, vagy a lyukkártyán kell megfelelő helyet biztosítani a betűjelek, illetve a sorszám egyes számjegyei számára. A legegyszerűbb azonban csupán olyan kiadványfélések egyetlen beszerzési nyilvántartásában való egyesítése, amelyek azonosítási elvei teljesen azonosak.

A peremlyukkártyák felfektetése a javaslati lap szokásos adatainak a kártyára történő felírásával, gépelésével kezdődik. Ezután kerül sorra a lyukasztás első szakasza, nevezetesen azoknak az ismerveknek lyukasztása /hornyolása/, melyek a továbbiakban már nem

változnak. Ilyen ismérv a kiadvány témaköre, a kiadvány nyelve, a beszerzési reláció /tőkes, szocialista, magyar/, az esetleg feltüntetett származási ország, több kiadványtípust egyesítő nyilvántartás esetén a kiadvány típusa, periodikus kiadványok beszerzési nyilvántartása esetén a megjelenési gyakoriság és így tovább.

A lyukasztást kezdetben a legcélszerűbb úgy végezni, hogy kiadványonként előzetesen feljegyezzük magunknak a lyukasztandó pozíció számát, vagyis mintegy lyukasztási utasítást készítünk. A későbbiekben - kellő gyakorlat megszerzése után - előbb a közvetlen kódolása, majd igen nagy gyakorlat birtokában a kombinált kódolásra lyukhelyek lyukasztását is közvetlenül a szöveg olvasása, illetve a lyukasztandó pozíció logikai meghatározása nyomán végezhetjük.

A lyukasztások második csoportja az, amikor a beszerzés különböző munkafázisai során rögzítjük lyukasztással egyrészt az illető munkafázis megtörténtét, másrészt az egyes munkafázisok bizonyos adatait. Így például az illetékes szakemberrel közösen végzett átvizsgálás és a könyv beszerzésének jóváhagyása után lyukasztásra kerül a "beszerzendő" jelölésű lyukhely. A megrendelés megtörténte után lyukasztjuk a "megrendelve" lyukhelyet, valamint a szállítóra vonatkozó megfelelő lyukhelyet, vagy lyuk-kombinációt, továbbá a megrendelés keltét. Hasonlóképpen járunk el a további munkaműveletek során, vagyis például sürgetés /reklamáció/ esetén.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15										

A lyukasztás eleinte számottevő időt és figyelmet igényel, némi gyakorlat megszerzése után azonban lényegesen gyorsabb és könnyebb munkává válik.

A 4.sz. ábrán mutatunk be egy kitöltött és a megfelelő lyukasztásokkal ellátott rendelés-nyilvántartó peremlyukkártyát, ahol feltételezzük, hogy a kiadványt már megrendelték, azonban az még nem érkezett be. Egyebekben a lyukasztások a nyilvántartólapon feltüntetett kiadvány tartalmához, illetve a rendelés feltételezett körülményeihez igazodnak.

A nyilvántartás használata

Amint arról már szó volt, a felfektetett, tehát szöveggel, valamint az első lyukasztásokkal ellátott peremlyukkártyákat a betűrendbe sorolás szokásos szabályai szerint lerakjuk. Ezután a nyilvántartást azonosítási célokra a cédulakatalógus rendszerű nyilvántartással megegyező módon használjuk. A további munkaműveleteket a lyukasztás felhasználásával történő szelektálások után végezzük. Így például a megrendelendő kiadványok körének elbírálására mindenkor annak a szakterületnek peremlyukkártyáit szelektáljuk ki, amely szakterület elbírálásra kerül. A rendelések feladása alkalmával azokat a kártyákat választjuk ki a megfelelő tús szelektálással, melyeken a "megrendelendő" lyukhely hornyolásra kerül. Ha a szállítót, vagyis azt a könyvesboltot vagy intézményt, ahonnan a megrendelést eszközöljük, előre meghatároztuk, úgy arra is mód van, hogy ennél a munkaműveletnél csak azokat a megrendelendő kiadványokat, illetve kártyákat szelektáljuk, melyek attól a szállítótól kerülnek megrendelésre, ahová éppen rendelést adunk fel. Amennyiben a vonatkozó lyukmezők egy oldalon vannak, úgy a szelektálás egyszerre történhet. Ha nem ez a helyzet, akkor úgy kell megszerveznünk a munkát, hogy mindig aszerint az ismérv szerint szelektáljunk először, amelyikről feltételezzük, hogy kevesebb kártya kiszzelektálását eredményezi. Ezáltal ugyanis biztosíthatjuk, hogy ne túlságosan sok kártyát kelljen visszasorolni a betűrendes nyilvántartásba. E szerint az elv szerint végezhetjük a további szelektálásokat is, tehát például sürgetéskor nem a "megrendelve" lyukhely szerint szelektálunk először, hanem azt a rendelési kelteztést vesszük alapul, amelynek mind ez ideig be nem érkezett kiadványait sürgetni kívánjuk.

További munkát takaríthatunk meg akkor, ha a valójában feleslegessé vált, legfeljebb elemzési célból számottevő kiadványok kártyáit elkülönítjük. Ilyenek lehetnek például azok a kártyák, melyeket a javaslat elbírálása során nem minősítetnek megrendelőnek, valamint a beérkezett kiadványok kártyái. Az előbbieknél az elkülönítés természetesen azzal a veszéllyel járhat, hogy "behasonlításkor" e kiadványokkal nem találkozunk, s így esetleg újból javaslatba hozzuk őket. A már beérkezett kiadványoknál ezt a lehetőséget a betűrendes katalógussal való "behasonlítás" kizárja. Ismét az a helyzet, hogy a könyvtár nagysága, beszerzéseinek jellege dönti el, hogy melyik a helyes, követendő út. Mindenesetre, ha e kártyákat nem választjuk le, úgy lyukasztással kell jelölni - és ehhez megfelelő he-

lyet kell a kártyatervben biztosítani - azt, hogy a kiadvány nem kerül megrendelésre, illetve már beérkezett.

A fentiekben foglalhatók össze a peremlyukkártyás rendelés-nyilvántartás elvi és gyakorlati kérdései. Egyebekben e rendszer részleteit a megrendelésekkel foglalkozó könyvtárosnak, vagy más szakembernek kell a mindenkori beszerzési tevékenység jellegének megfelelően kialakítania.

§§

I R O D A L O M

- /1/ Die Handlochkarte. Technik und Anwendung in Wirtschaft und Verwaltung. Frankfurt/a/M., Agenor, 1958. 376 p.
- /2/ Kézi lyukkártyatechnika. /Cikkgyűjtemény/. Összeáll.: Balázs Sándor - Bártfai Imréné. Bp. OMKDK, 1966. 103 p.
- /3/ Szakkönyvek beszerzése a műszaki könyvtárakban. II. /Beszerzés/. Bp. OMKDK, 1966. /Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, Módszertani Körlevél. 35./

M^MM

VAJDA, E.: The use of edge punched cards for registering library acquisitions

The recording and registering of acquisitions is an indispensable activity in technical libraries and information centres. Records kept for this purpose must fulfil many demands beginning from the recommendation for accession and ending with the receipt of the ordered book. These records must be filed properly and arranged in a way which allows for the easy selection according to a great number of viewpoints. The common types of catalogue cards or slips in general use are laboursome and, owing to difficulties in selecting, frequently sources of errors. The use of single - or double-row edge punched cards may solve the problem. As the file of new accessions is most frequently used to identify the recorded publications during several working phases, the unordered storage of the punched cards, normally followed in most applications, should be avoided. The punched cards are arranged in alphabetical order by the author or the title of publications, while the additional viewpoints of selection are recorded on the cards by the usual notching. The principles of the construction of an edge punched card layout for registering new accessions and the possibilities for the differentiated application of cards of various size and capacity - corresponding to the existing demands - are enumerated. The methods of handling the card-system, as well as the work phases for establishing and keeping the files are also outlined. A few examples of card layout and simple code systems to be employed are also given.

W^WWВАЙДА, Э.: Применение краевых перфокарт для учета комплектования библиотеки

Комплектование фондов технических библиотек и органов информации неразрывно связано с учетом комплектовочной деятельности. Учет, служащий этой цели, должен отражать многочисленные рабочие фазы, от выборки предлагаемых к приобретению изданий до поступления заказанных единиц фонда. Учет должен обеспечивать обзорность и селективность по многим критериям. Обычный картотечный учет является весьма трудоемким и часто становится источником ошибок, вследствие затруднений возникающих в ходе селектирования. Техническим средством, решения данной проблемы, являются однорядные или двухрядные краевые перфокарты.

Ввиду того, что по ходу использования учетной картотеки во многих рабочих фазах часто приходится отождествлять библиографические данные со взятыми на учет изданиями, оказывается необходимым отклониться от общих принципов организации учета на краевых перфокартах т.е. от беспорядочного хранения массива перфокарт. В комплектной учетной картотеке перфокарты размещаются в алфавите фамилий авторов или заглавий изданий, а прочие критерии селектирования отмечаются на картах с помощью обычных пропозей.

Излагаются принципы составления макета краевых перфокарт предназначенных для учета комплектования, а также и возможности использования по мере надобности перфокарт различных размеров и вместимости кода. Описывается метод создания и ведения учета комплектования на перфокартах. Приводятся некоторые примеры макетов перфокарт и обычные кодовые системы, применяемые по ходу составления макетов перфокарт и при использовании учетной картотеки.

000

VAJDA, E.: Die Anwendung von Randlochkarten in Bibliotheken zwecks Nachweis der Bestandsvermehrung

Die Registrierung der Bestandsvermehrung der Fachbibliotheken und der Informationsstellen ist eine fortlaufende wichtige Tätigkeit. Die für diese Zwecke dienende Registrierung muss die Verfolgung zahlreicher Arbeitsphasen ermöglichen von dem Anschaffungsvorschlag bis zum Eintreffen der bestellten Bestandseinheit. Die Übersicht über die Neuerwerbung und die Möglichkeit der Selektion dieses Organisationsmittels von mehreren Gesichtspunkten aus muss sichergestellt werden. Die Behandlung der allgemein verwendeten Steilkartei ist sehr umständlich und arbeitsintensiv, und es bilden sich ausserdem häufig Fehlrequellen, infolge der Schwierigkeiten der Selektion. Ein Mittel zur Lösung dieser Aufgabe ist die ein- oder zweireihige Randlochkarte. Die häufigste Aufgabe besteht in der Identifizierung resp. Vergleich der registrierten Publikation mit bestimmten Publikationen; man muss daher in diesem Fall vom allgemeinen Organisationsprinzip der Randlochkarten, u.z. von der ungeordneten Aufbewahrung der Karten abweichen. Die Randlochkarten werden nach dem Autor oder dem Titel der Publikationen alphabetisch geordnet, und nur die übrigen Gesichtspunkte der Selektion werden mit den üblichen Lochkerbungen auf den Karten verzeichnet. Die Prinzipien der Aufstellung des Kartenplanes werden angegeben, und die vom jeweiligen Bedarf abhängigen Verwendungsmöglichkeiten von Randlochkarten verschiedener Grösse und unterschiedlicher Kapazität erörtert. Die Handhabung dieser Kartei, sowie die Arbeitsphasen der Aufstellung und Weiterführung werden beschrieben. Es folgen einige Beispiele für Kartenpläne sowie einfache Codesysteme.

sSa